

2020

ANNALS

DEL PATRONAT

D'ESTUDIS HISTÒRICS
D'OLOT I COMARCA

PEHOC

Joan Boer, mestre dels fonedors de campanes olotins

XAVIER PALLÀS MARIANI

CAMPANÒLEG - PEHOC

RESUM

Durant gairebé 500 anys, Olot ha estat un dels centres productors de campanes més importants de Catalunya. Tot i que ja es té constància d'alguns fonedors anteriors, aquesta activitat arrenca al segle XVI i, encadenant tres grans nissagues (Calsa, Coromina i Barberí), s'allarga fins a les acaballes del XX. L'artífex d'aquesta tradició és un mestre campaner de la Conca d'Orcau, Joan Boer. És una figura poc estudiada i la seva obra encara és molt desconeguda. Aquest article dona les claus per reconèixer-la i reivindica Boer com un dels grans fonedors de campanes catalans: un mestre de mestres.

Paraules Clau

Campana, fonedor, mestre campaner, Joan Boer, Calsa, Coromina, Barberí, Orcau, Olot, Guissona.

ABSTRACT

For almost 500 years, Olot has been one of the most important bell producing centers in Catalonia. Although there is already evidence of earlier founders, this activity dates back to the 16th century and, chaining three large lineages (Calsa, Coromina and Barberí), lasted until the end of the 20th. The architect of this tradition is a master bell maker from the Conca d'Orcau, called Joan Boer. He is a little studied figure, and his work is still very unknown. This article gives the keys to recognizing it and vindicates Boer as one of the greatest catalan founders of bells: a master of masters.

Keywords

Bell, founder, bell master, Joan Boer, Calsa, Coromina, Barberí, Orcau, Olot, Guissona.

El dia 19 de juliol de 1525, Joan Boer (o Boié, Boier, Boyer), mestre campaner de la Conca d'Orcau, i Pere Calsa, peroler d'origen francès establert a Olot, firmaven davant el notari abacial d'Olot Gabriel Batlle un contracte que seria l'origen d'una indústria dedicada a la fosa de campanes a la ciutat. Les nissagues de fonedors olotins Calsa (s. XVI i XVII), Coromina (s. XVIII) i Barberí (s. XVIII-XXI) van produir un ingent nombre de campanes que trobem repartides arreu, no només a la comarca de la Garrotxa. Val a dir que, abans del segle XVI, també es té constància de l'existència d'altres fonedors olotins. Pere Fàbrega, Ramon d'Hostoles i Pere d'Hostoles van treballar durant el primer terç del segle XIV. També del mateix període és Guillem Garganta de la Pinya, a la Vall d'en Bas.¹ Tanmateix, fora d'aquest curt interval de temps, no es coneixen fonedors de campanes procedents d'Olot anteriors a 1525. És plausible, doncs, afirmar que el mestre Joan Boer fou l'artífex d'una gran tradició campanera a la ciutat d'Olot que es va allargar gairebé 500 anys.

Fins ben entrat el segle XIX, la dificultat en el transport obligava a fabricar les campanes al peu del campanar. Tot i que alguns fonedors tenien obrador en una ubicació estable, era habitual fer el treball de forma itinerant. Els fonedors recorrien el territori com autèntics ambulants buscant poblacions o centres religiosos on oferir els seus serveis. Viatjaven sols o acompanyats d'un aprenent, només amb el material i les eines indispensables. Eren els obrers de cada església qui els proporcionava tot el que necessitaven per realitzar la campana (metall, material per fer el forn i els motlles, llenya, eines per pujar-la al campanar, jornalers i artesans per ajudar en les feines més feixugues o especialitzades, etc.). Així doncs, no ens ha d'estranyar trobar un mestre campaner del Pallars treballant a la Garrotxa, on durant l'estiu de 1525 va fabricar una campana per a l'església de Santa Margarida de Bianya. En terres garrotxines, degué buscar l'ajuda d'algú bregat en la fosa de metalls que, a part de la seva expertesa, li pogués proporcionar materials i eines. Aquesta persona fou Pere Calsa, un peroler d'origen francès que s'installà a Olot durant l'episodi d'immigració francesa que experimentà la vila al segle XVI.²

Per la seva banda, Pere Calsa també va veure en la figura de Joan Boer l'oportunitat d'ampliar el negoci de fabricació d'atuells. És així com, el 19 de juliol de 1525,

1 Xavier PALLÀS MARIANI, *Campanes i campanars de la Garrotxa*, Edicions El Bassegoda SLU, Olot, 2019. p. 29.

2 Josep M. DE SOLÀ-MORALES, «La immigració francesa a Olot, els segles XVI i XVII», *Miscel·lània Històrica d'Olot i Comarca*, Ajuntament d'Olot, 1983.

signaren davant notari un contracte d'aprenentatge per tal que Joan, el fill de Pere Calsa, s'instruís en l'art de fondre campanes de la mà del mestre d'Orcau.³ Les parts establiren que el període d'aprenentatge duraria tres anys a partir de Nadal. Fins a aquesta data es va considerar un temps de prova, però a partir d'aquí, si l'alumne abandonava el mestre, el pare hauria de pagar una compensació de dos ducats durant el primer any, quatre durant el segon i deu si passava al darrer any. Per altra banda, Joan Boer es va comprometre a ensenyar els secrets de l'ofici al jove aprenent i a proporcionar-li aliment i beguda, unes sabates, dos parells de calces de lli i dues camises. Val a dir que la relació entre Joan Boer i Pere Calsa era d'amistat i confiança ja que, el mateix 19 de juliol de 1525, Boer va nomenar Calsa procurador seu per cobrar 5 ducats d'or que li devien els obrers de Santa Margarida de Bianya de la fabricació de la campana de l'església.⁴ Aquesta era una pràctica habitual, ja que el cost de les campanes es solia dividir en tres pagaments que s'efectuaven al llarg d'un any. Moltes vegades es feia coincidir el venciment en dates o festivitats assenyalades. Per evitar viatges, els fonedors encomanaven el cobrament a una persona de confiança que custodiava els guanys fins que, de nou en aquella zona, el mestre fonedor podia recollir la quantitat.

Joan Calsa va aprofitar els anys d'aprenentatge i es va convertir en el primer d'una prestigiosa nissaga de mestres campaners olotins. Les ensenyances de Joan Boer van anar passant de pares a fills durant quatre generacions: Joan, Esteve, Miquel i Esteve. Durant més de cent anys van fabricar nombroses campanes, de les quals tenim constància d'una quarantena, moltes d'elles existents i encara en funcionament.⁵ L'obra de Joan Boer, en canvi, resta encara molt desconeguda.

La primera referència bibliogràfica d'una campana de Boer la trobem en el llibre d'Albert Salsas titulat *La Cerdagne Espagnole*, que es va publicar a Perpinyà l'any 1899.⁶ Es tracta de la campana de Santa Maria de Talló, a Bellver de Cerdanya. L'autor en fa referència com *la plus belle production de l'art campanaire en Cerdagne*. Era la campana major de l'església, l'anomenada "Campana de Talló" que, segons la tradició, se sentia per tota la Cerdanya. Devia ser una campana amb un so excepcional, ja que fins i tot poetes com Isidre Soler li dediquen uns versos: «Les campanes de Talló / no són pas com altres clotxes / les campanes de Talló / tenen un altre so».⁷ Albert Salsas ens la descriu detalladament. A la part superior hi havia una inscripció disposada

3 ACGAX, Notarials, Olot, Gabriel Batlle, *Manuale*, 1525, f. 85r.

4 Id., f. 85v.

5 PALLÀS 2019, p. 26-27 i 490.

6 Albert SALSAS, *La Cerdagne Espagnole*. Perpinyà, 1899.

7 Isidre SOLER, *Voral's estanys*, Ed. Fidel Giró, Barcelona, 1904.

en dues línies *executée avec la plus grande finesse en superbes lettres gothiques ornementées elles-mêmes avec richesse*. La primera línia contenia la invocació: «IHS XPS VINCIT XPS REGNAT XPS IMPERAT XPS AB O[M]NI MALO NOS DEFENDAT» (Jesús salvador dels homes. Crist venç, Crist regna, Crist impera, Crist de tot mal ens defensa). A la segona línia hi havia l'any de fabricació: «LAN MIL CCCCC XVIII» (L'any 1518) i el nom del fonedor: «MESTRE IOHAN BOIE» (mestre Joan Boer). Les paraules de la primera línia estaven separades per flors de lis i per *Agnus Dei*. La segona tenia intercalades tres cartelles amb imatges religioses: el Calvari amb Jesús crucificat, Maria i sant Joan; la Mare de Déu amb el Nen Jesús; sant Miquel matant un drac amb una llança. També hi havia una creu de calvari amb pedestal de quatre graons amb la inscripció «AVE MARIA». Malauradament, aquesta campana no es conserva, molt probablement va desaparèixer durant la Guerra Civil de 1936-1939.

Gràcies al treball de catalogació que està fent Cédrik Blanch Vicente, a la Catalunya Nord tenim constància d'una altra campana de Joan Boer, encara existent, fosa el mateix any que la de Santa Maria de Talló. És al campanar de l'església nova de Sant Andreu d'Angostrina, a la comarca nord-catalana de l'Alta Cerdanya. Les similituds amb la campana descrita per Albert Salsas són notables. A la part superior hi té una inscripció de caràcters gòtics emmarcats amb tesselles ricament decorades amb perlejat i motius vegetals i animals. La línia superior conté una oració a la Verge: «IHS

Detall de la campana de Sant Andreu d'Angostrina on podem llegir el cognom del fonedor: "BOIER" escrit amb tipografia gòtica ricament ornamentada amb perlejat i motius vegetals i zoomòrfics. Foto: Cédrik Blanch Vicente.

AVE MARIA GRACIA PLENA DOMINUS TECUM»; la inferior, l'any de fabricació i el nom del fonedor: «LAN MIL CCCCXVIII MESTRE IOHAN BOIER». Com en la de Talló, les paraules estan separades per flors de lis i *Agnus Dei* amb una creu patent. També, a la fila inferior hi ha intercalades 3 cartel·les amb les mateixes imatges: el Calvari, la Mare de Déu amb el Nen Jesús i sant Miquel. A la zona del mig hi té una creu de calvari (en aquest cas, de 3 graons) formada amb elements decoratius ja usats en altres parts de la campana: al pal, l'*Agnus Dei*; als braços, la flor de lis; al pedestal, una sanefa de fulles de roure. Altres elements destacables són la corona de 7 nanses decorades amb cordat i el jou, fet d'una sola peça de fusta, amb volutes al capçal. La campana d'Angostrina, a més de ser un exemple excepcional de treball de fosa del segle XVI, és la peça clau que ha permès reconèixer altres campanes del mateix fonedor.

Una de les campanes que podem atribuir a Joan Boer és l'anomenada *Esquella Xica* de la catedral de la Santa Creu i Santa Eulàlia de Barcelona. És una peça de 73,5 cm de diàmetre fosa l'any 1545. Es conserva a la cambra del campanar del claustre juntament amb dues altres campanes molt interessants: l'*Esquella de Prima* (1321) i l'*Olequera Antiga* (1529). Fins ara se'n desconeixia l'autoria, però la comparació de la seva epigrafia amb la campana d'Angostrina permet identificar-la clarament com a obra de Joan Boer. Trobem la mateixa tipografia emprada a la inscripció, l'*Agnus Dei* usat per separar les paraules, les cartel·les del Calvari, la Mare de Déu i sant Miquel, la sanefa de fulles de roure. Tanmateix, també té elements decoratius diferents. A la zona del mig hi ha una sanefa de quadrilobulats i flors que emula un cinzell nuat amb una llaçada amb un dels caps penjant amb la inscripció: «AVE MARIA». També hi ha una inscripció amb la data «M D XXXXV» amb una tipografia gòtica diferent, més petita i menys decorada. Cal destacar els elements que vinculen la campana amb la catedral i la seva patrona: cartel·la amb santa Eulàlia, creus en aspa (atribut de santa Eulàlia) i l'escut capitular. Una altra imatge molt interessant que reforça l'autoria de la campana és un bou jacent amb les lletres "I" i "B" a banda i banda. El bou és el símbol parlant de Boer (o Boier, tal com s'anomena el pastor de bous en occità) i les lletres que flanquegen l'animal són les inicials de IOHAN BOIER.

Una altra campana de Joan Boer és al municipi garrotxí de Sant Joan les Fonts.⁸ Va ser fosa l'any 1526 i mesura 40 centímetres de diàmetre. Duu les següents inscripcions: «IHS M» (Jesús salvador dels homes, Maria); «XPS VINCIT XPS REGNAT XPS INPERAT XPS AB ONI MA» (Crist venç, Crist regna, Crist impera, Crist de tot mal [ens defensa]), «SANCTE SABASTIANE ORA PRONOBIS» (sant Sebastià, pregueu per nosaltres); «FACTU EST LAN MIL D XXVI» (És feta l'any 1526). L'advocació a

8 PALLÀS 2019, p. 333.

Mare de Déu amb el Nen Jesús a la campana de la catedral de Barcelona. Foto: Xavier Pallàs Mariani.

Sant Miquel matant el diable a la campana de la catedral de Barcelona. Foto: Xavier Pallàs Mariani.

Calvari amb Jesús crucificat, Maria i sant Joan a la campana de la catedral de Barcelona. Foto: Xavier Pallàs Mariani.

Marca de fàbrica de Joan Boer amb les inicials del seu nom a la campana de la catedral de Barcelona. El bou també apareix a la campana d'Estac i en diverses campanes d'Andorra. Foto: Xavier Pallàs Mariani.

Tipografia gòtica decorada amb perlejat, motius vegetals i zoomòrfics de la campana de la catedral de Barcelona. Foto: Xavier Pallàs Mariani.

sant Sebastià i la data anterior a la construcció de l'església parroquial del poble fan pensar que originalment era per a una capella dedicada a aquest sant ubicada a l'entrada del carrer Rafel Torras. En ser enderrocada als anys 30 per permetre el pas dels camions, la campana hauria estat traslladada a la parroquial de Sant Joan les Fonts. A causa del mal estat del jou, fou despenjada del campanar i actualment es troba a les dependències municipals en espera d'una possible museïtzació. En el llibre *Campanes i campanars de la Garrotxa* ja atribuïa al fonedor d'Orcau l'autoria d'aquesta campana. En aquesta publicació em basava principalment en la cronologia. La campana va ser fosa només un any després de la campana de Santa Margarida de Bianya i de la signatura del contracte d'aprenentatge de Joan Calsa. El present article permet reforçar aquesta atribució en comprovar que la campana, tot i ser

de dimensions més reduïdes, reuneix elements decoratius i estilístics que també trobem a les campanes de Talló, d'Angostrina i de la catedral de Barcelona:

- L'*Agnus Dei* amb una gran creu patent intercalat en el text de la inscripció (Talló, Angostrina, Barcelona). En el cas de Sant Joan les Fonts està decorat amb estrelles i una franja reticulada a la base.
- La tipografia gòtica (Barcelona). En el cas de Sant Joan les Fonts amb les tesselles decorades amb estrelles.
- La forma d'anotar la data: «LAN MIL...» (Talló i Angostrina).
- L'absència de la lletra "M" a la paraula OMNI (Talló).
- Les creuetes usades d'interpunció (En trobem una al cinyell de la campana de la catedral de Barcelona).

Campana de Sant Joan les Fonts (1526)
Foto: Xavier Pallàs Mariani.

Detall de la campana de Sant Joan les Fonts (1526) amb l'*Agnus Dei* i la tipografia gòtica damunt tesselles decorades amb estrelles. Aquesta tipografia també la trobem a les campanes de la catedral de Barcelona, Ginestarre i Estac. Foto: Xavier Pallàs Mariani.

Detall de la campana de la catedral de Barcelona (1545) amb l'*Agnus Dei* i la tipografia gòtica, en aquest cas sense la decoració d'estrelles. Els *Agnus Dei* apareixen a totes les campanes de Boer. Foto: Xavier Pallàs Mariani.

A nivell bibliogràfic, també es té constància d'altres campanes de Joan Boer. Un exemple és la campana de les hores del rellotge de Puigcerdà que Boer va fondre de nou al cementiri del convent de Sant Domènec l'any 1541. La campana fou apadrinada per Antoni Pasqual i Joana Paraire, que li posaren per nom *Antònia, Joana, Salvaterra*.⁹ També, en el *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña* trobem tres entrades dedicades a Joan Boer, cada una d'elles amb variants ortogràfiques. La primera amb el nom de "Joan Boié", on fa referència a la campana de Talló de 1518. La segona com a "Joan Boier", esmentant la fosa d'unes campanes per a la parroquial de Sallent l'any 1545. Finalment, a la tercera entrada, com a "Joan Boyer", fonedor d'una altra campana per a Sallent l'any 1565.¹⁰

En el llibre *Campanars i campanes al Pallars Sobirà*, de Delfí Dalmau, Xavier Orriols i Francesca Roig,¹¹ podem observar diverses campanes que reuneixen els mateixos trets estilístics i epigràfics que trobem a les campanes abans descrites. Es tracta de la campana 3 de Santa Maria de Ginestarre (1504), la campana 1 de Sant Esteve d'Estaís (1539), la campana 2 de Santa Maria de Ribera de Cardós, la campana 1 de Sant Lliser d'Arcalís i la campana 1 de Sant Marçal d'Estac. Aquesta última fins i tot amb la marca de fàbrica del bou i les inicials "I" i "B" (tot i que els autors atribueixen la campana a Pere Roca).

Detall de la campana d'Estac on podem observar les dues tipografies gòtiques usades per Joan Boer i la cartel·la amb la Mare de Déu i el Nen Jesús. Foto: Joan Blanco.

Joan Boer també va treballar intensament a les valls d'Andorra. La catalogació de campanes que està duent a terme Robert Lizarte al país dels Pirineus ha permès identificar més peces d'aquest fonedor: una a l'església de Sant Serní de Nagol; una a Sant Joan de Sispony; una altra a Sant Andreu d'Arinsal; dues a Sant Romà de les Bons, una de les quals amb la data 1545; a Sant Pere del Tarter una altra fosa el 1545, i a Sant Esteve d'Andorra la Vella una del 1558 que destaca per una cartel·la amb sant Jordi matant el drac.

-
- 9 Sebastià BOSOM I ISERN, Puigcerdà, Diputació de Girona, 1993 (col. Quaderns de la Revista de Girona, núm. 41). p. 24.
 10 Josep FRANCESC RÀFOLS I FONTANALS, *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*, Editorial Milà, Barcelona, 1951, p. 141 i 170.
 11 Delfí DALMAU, Xavier ORRIOLS I Francesca ROIG, *Campanars i campanes al Pallars Sobirà*, Ed. Fonoll, Juneda, 2014.

L'obra atribuïda a Joan Boer comprèn més de 60 anys, del 1504 al 1565. És un àmbit cronològic molt extens i per això el campanòleg Louis Ausseil apunta que segurament són dos fonedors diferents, pare i fill¹². De fet, en la documentació consultada a partir de l'any 1557 apareix Joan Boer com a habitant de Guissona, i no de la Conca d'Orcau com passa en la de 1525. Per tant, es podria tractar d'un altre membre de la nissaga. Sigui el pare o sigui el fill, Joan Boer gaudeix d'un reconegut prestigi com a fonedor de campanes. És per això que, juntament amb Antoni Senyer de Girona, és elegit per fer la visura de la campana de les hores de Sant Esteve d'Olot fabricada l'any 1557 per Antoni Colls. La campana no havia sortit prou bona i havia originat un plet entre els cònsols de la Universitat d'Olot i el fonedor. Després d'examinar-la, els dos mestres dictaminaren que *vista y reconeguda una y moltes voltes dita campana y lo coura de aquella, que és bona y rebedora y de bon coura hon astà y no de coura falls, iuxta Déu he lurs concientia*.¹³ Val a dir que, tot i la valoració positiva de la campana, el conflicte entre la Universitat d'Olot i Antoni Colls no es resolgué i, el dia 2 de febrer de 1558, una sentència arbitral obligà el fonedor a tornar a fer la campana.¹⁴ Boer també apareix com a habitant de Guissona en un altre document de 1557 on transfereix o ven a Joan Calsa la seva part del contracte per fer una campana per a l'església de Sant Esteve d'Olot.¹⁵ Podem comprovar com la relació entre l'aprenent i el mestre (o el seu fill) continua viva transcorreguts més de 30 anys del contracte d'aprenent. Curiosament, a les campanes dels Calsa no trobem el rastre de l'estil de Boer. Potser perquè la primera campana conservada dels fonedors olotins és de 1610, una data molt posterior a la cronologia estudiada i en la qual les campanes ja tenen una estètica renaixentista.

Geogràficament s'han trobat campanes de Boer al Pallars Sobirà, la Cerdanya, Andorra, la Garrotxa i Barcelona, tant en petites parròquies del Pirineu com en la catedral de la capital del país. Aquestes campanes són només la punta de l'iceberg de la seva obra i, una vegada més, posen de manifest la urgència de catalogar totes les campanes de Catalunya. Avui dia encara són molt poques les comarques que compten amb un inventari de les seves campanes. El treball realitzat són només cales en el territori català però ja ens deixen entreveure el ric patrimoni artístic que guarden els campanars del nostre país. Per la seva bellesa i perfecció, l'obra de Joan

12 Louis AUSSEIL, «Les fondeurs de cloches en Roussillon du XIV au XIX siècle» Conflent, núm. 139-140 (gener-febrer 1986), p. 40.

13 ACGAX, Llibre d'actes del Ple de l'Ajuntament d'Olot, *Liber consulatus et quam plurimorum negociorum ville et universitatis Oloti, 1546-1564*, f. 260v (2 de maig de 1557).

14 Id., f. 275v-276v (14 de febrer de 1558).

15 Id., f. 268r (15 de setembre de 1557).

Boer n'és sens dubte un dels exemples més excepcionals. És molt probable que en el futur es descobreixin més campanes de Joan Boer. Esperem que aquest article contribueixi a identificar-les.

Agraïments a: Cédrik Blanch, Robert Lizarte, Xavier Puigvert, Xavier Orriols, Francesca Roig, Nil Rider, Cristina Sanjust, Eric Sutter i Liv Hallum.

CAMPANES ATRIBUÏDES A JOAN BOER

1504 - Santa Maria de Ginestarre	[s.d.] - Santa Maria de Ribera de Cardós
1518 - Santa Maria de Talló *	[s.d.] - Sant Lliser d'Arcalís
1518 - Sant Andreu d'Angostrina	[s.d.] - Sant Marçal d'Estac
1525 - Santa Margarida de Bianya *	[s.d.] - Sant Serní de Nagol
1526 - Sant Joan les Fonts	[s.d.] - Sant Joan de Sispony
1539 - Sant Esteve d'Estaís	[s.d.] - Sant Andreu d'Arinsal
1541 - Rellotge de Puigcerdà	[s.d.] - Sant Romà de les Bons (2)
1545 - Catedral de Barcelona	
1545 - Parroquial de Sallent	
1545 - Sant Pere del Tarter	
1545 - Sant Romà de les Bons	
1558 - Sant Esteve d'Andorra la Vella	
1565 - Parroquial de Sallent (2)	

* Desapareguda

BIBLIOGRAFIA

Louis AUSSEIL, «Les fondeurs de cloches en Roussillon du XIV au XIX siècle», *Conflent* 139-140 (gener-febrer 1986), p. 40.

Sebastià BOSOM I ISERN, *Puigcerdà*, Diputació de Girona, 1993 (col. Quaderns de la Revista de Girona, núm. 41).

Delfí DALMAU, Xavier ORRIOLS i Francesca Roig, *Campanars i campanes al Pallars Sobirà*, Ed. Fonoll, Juneda, 2014.

Xavier PALLÀS MARIANI, *Campanes i campanars de la Garrotxa*, Edicions El Bassegoda, Olot, 2019.

Josep Francesc RÀFOLS I FONTANALS, *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*, Editorial Milà, Barcelona, 1951.

Albert SALSAS, *La Cerdagne Espagnole*, Perpinyà, 1899.

Josep M. DE SOLÀ-MORALES, «La immigració francesa a Olot, els segles XVI i XVII», *Miscel·lània Històrica d'Olot i Comarca*, Ajuntament d'Olot, 1983.

Isidre SOLER, *Voral's estanys*, Ed. Fidel Giró, Barcelona, 1904.

AUTOR:

Xavier Pallàs Mariani
(Olot, 1980)

Músic i campanòleg. Fill d'una família de músics, va estudiar cant, violí i piano a l'Escolania de Montserrat, Magisteri a la Universitat de Girona i a l'Escola Superior de Música de Catalunya. Ha estat director de l'Escola de Música d'Olot, on actualment exerceix la docència. S'ha especialitzat

en l'estudi patrimonial i musical de les campanes i dels campanars de Catalunya, a més d'investigar sobre l'ofici perdut dels campaners. És autor de la monografia *Campanes i campanars de la Garrotxa* (2019), el primer volum d'una col·lecció que abastarà totes les comarques gironines.